

- I. El 29 de maig de l'any 1453 –tretze anys després de la primera menció del nostre *Ou dansaire* al llibre de comptes de la Catedral de Barcelona–, un despistat de la vida es va deixar oberta una porteta de la segona muralla de Constantinoble i va precipitar així la caiguda de l'Imperi Romà d'Orient a mans del Soldà Mehmet II, en aquell moment un bordegàs de vint-i-dos anys¹. De la transliteració dels noms àrabs i llengües trivocàliques en general m'estimo més no parlar-ne avui, però sí que deixo dit aquí que el Gran Turc era homònim dels Mohamed, Muhammad, Mahmud, Mahomet, Maomé o Maometto, que de totes aquestes maneres i més s'escriu i es coneix arreu el nom del Profeta, Déu el beneeixi i el tingui en la pau.

Stefan Zweig ens transporta a aquelles darreres hores del setge otomà en l'estel·lar *Moments estel·lars de la Humanitat*. Una tempesta de paraules, amarades de passió (turca) intensa i tràgica, que és així com va viure la Cristiandat la pèrdua².

Nogensmenys, la llegenda atribueix la caiguda de Constantinoble a un factor no tan inversemblant però pla més pintoresc que el descuit de la porta: una discussió abrindada dels assetjats sobre una qüestió que transcendia de llarg l'assalt enemic, per definició conjuntural i al capdavant passatger. Sí, hom afirma contundentment que la controvèrsia sobre el sexe dels àngels tenia tan distrets i encaterinats els habitants de la ciutat que van deixar així camí franc als sanguinaris geníssers de Maomé fins que es van trobar amb l'alfange al coll. Aquest i no cap altre és l'origen de l'expressió

¹ Notem la presència silent però constant del 22 al llarg de la Història

² Nogensmenys, els especialistes coincideixen a dir que aquest cataclisme ens va portar si més no “el mejor libro del mundo” (Cervantes *dixit*), és a dir el *Tirant lo Blanch*, que Joanot Martorell va escriure entre 1460 i 1464, sota l'impacte de l'esdeveniment (entre els defensors de la ciutat es veu que hi havia prop de 200 catalans), i que pot llegir-se sense dificultat com un intent optimista de reescriptura d'aquest episodi cabdal de la història europea.

“discussió bizantina”. I per cert, Bizanci és la ciutat dels tres noms, com també Sant Petersburg-Petrograd-Leningrad de què parlàvem fa just un any.

Esgarrifa pensar què seria de nosaltres si avui, enlloc de estar centrats en coses indubtablement més productives com estar penjats tot lo dia del mòbil, continuéssim mantenint la fútil disputa sobre el sexe dels àngels. Àngela Marial: si a la divisió àngels-arcàngels-serafins-querubins-trons-principats-potestats-dominacions-virtuts, que qui més qui menys tothom ha après a casa però que tant va complicar llavors la resolució satisfactòria del dilema, hi afegíssim l'actualment imprescindible vector identitari de gènere, amb les seves variables queer-trans-bi-inter-pan-metrosexual, més “els que no s'acaben de definir del tot”, em temo que seríem encara més pell de canó que els teòlegs bizantins del S. XV, aquells de qui els desimbolts anatòlics en van fer xixines sense debats ni manies.

Un genísser decidit a entrar a mata-degolla
contra filòsofs i els mateixos àngels si molt convé
(Foto: Àngel L.)

II. Per si a algú se li fes estrany l'objecte i finalitat de la controvèrsia, serà bo de recordar que uns quants decennis abans, els teòlegs medievals ja havien estat intensament

entretinguts en obscures elucubracions per escatir si Adam i Eva tenien melic. Òbviament, uns afirmaven que sí i els altres que no, basant-se aquests en el fet indiscutible que no havien nascut d'una dona, i els primers en la convicció indestructible que Déu els havia creat perfectes, com a models de la humanitat. Com que sempre i a tot arreu hi ha d'haver gent que no es mulla (i la ràbia que fan!), alguns artistes van optar per representar-los púdicament tapats (la fulla de vinya també tapava això), i així no cagar-la (amb perdó)

si la cosa s'acabava resolent en un sentit o l'altre.

Molta més transcendència havia tingut la querella sobre la Santíssima Trinitat³, que va provocar més d'un cisma, i que ni el I Concili Ecumènic de Constantinoble, ves per on, va ser capaç de dirimir malgrat aprovar una formulació tan diàfana com aquesta:

“Perquè quan diem que ‘qui és el Pare no és el Fill’, ens referim a la distinció de persones, però quan diem ‘el Pare és allò que és el Fill, el Fill allò que és el Pare, i l’Esperit Sant allò que és el Pare i el Fill’, això es refereix clarament a la naturalesa o substància”.

Consignem que fet i fet (al catolicisme mai no li ve d’uns quants segles), la qüestió ha quedat feliçment apaivagada d’ençà de la publicació i entrada en vigor, el 1993, del Text Refós de la Llei de l’ITPAJD, prova incontestable de l’existència de la trinitat, potser no santíssima però si més no tributària. Que un sol impost n’enclogués tres (transmissions oneroses, operacions societàries, i actes jurídics documentats), malgrat estar expressat en un verb força més impenetrable que el dels textos cristològics, va ser tot el que necessitàvem per veure-hi clar: oli en un llum!

- III. Ara fa un parell de mesos vaig poder veure Josep Maria Flotats *in concert*, interpretant Voltaire en un duel dialèctic contra J-J Rousseau (Pep Planas) anomenat *La Disputa*. Fins i tot deixant de banda l’enlluernament que provoca l’agilitat, el sentit del ritme, el gust i l’eloqüència⁴ d’un home de 85 anys parlant durant 90 minuts seguits a l’escenari, l’obra posa de manifest com d’addictiva és la intel·ligència. El combat teatral deixa en franca evidència Rousseau, però és que realment el ginebrí devia ser un personatge petulant i pernicios, com ja va deixar clar el propi Voltaire quan el titllà literalment de “detestable i indefensable”.

³ Ja sabeu, tres persones divines coiguals, coeternes i consubstancials, diferents (hipòstasis) però que comparteixen una mateixa essència o natura (*homoousios*).

⁴ Sense cantarella!

Doncs bé, en un conte de Voltaire, el virtuós Zadig⁵ va posar final fel·liç a un gran judici que en aquest cas oposava els Mags Blancs als Mags Negres. Es veu que els Blancs afirmaven que, quan es pregava Déu, era una impietat girar-se cap al levant d'hivern; per contra, els Negres diu que asseguraven que a Déu li eren odioses les pregàries dels homes que es giraven cap al ponent d'estiu. Zadig, en prevenció d'un daltabaix com el dels assetjats d'Istanbul o els seguidors de l'arrianisme, va ordenar que cadascú es girés com li plagués, i llestos.

És ben clar que a Voltaire li plaïa d'exposar baralles dicotòmiques: apuntem aquí també la del viatger Scarmentado, a qui just arribat a Ispahan van preguntar-li si estava a favor de l'ovella blanca o de la negra, i ell va respondre, tan jocós com gamarús, que li era ben igual mentre fos tendra. Però als perses la sortida no els va fer cap gràcia, perquè és una constant invariable que aquesta mena de coses els perses se les prenen molt seriosament, així que va haver de pagar molts sequins per sortir del mal pas.

Voltaire va ser el primer escriptor professional, que es va guanyar la vida escrivint: ni era ric de mena ni va ser protegit de cap aristòcrata de forma estable i duradora, car de fet, va passar bona part de la vida *aquí caic allà m'aixeco*, qui sap si pel seu tarannà polemista i lliurepensador, oposat al fanatisme i l'obediència cega que aleshores semblaven necessaris per prosperar i fer camí. Després d'ell n'hi ha hagut uns quants més, de professionals de les lletres (per aquí no gaires): una pauta prou fiable per escatir el grau de civilització de cada contrada⁶.

IV. Així els humans hem anat raonant, enraonant i passant raonablement l'estona discutint “a propòsit dels esdeveniments contingents o no contingents d'aquest univers”, com ens recorda el mateix Voltaire en el *Càndid*⁷: el cèlebre i ridícul Doctor Pangloss encarna el perfecte optimista recalcitrant, convençut que vivim en el millor dels mons possibles, regit per una harmonia preestablerta “que és la cosa més bella del món”. Doncs bé, Josep Pla, un altre que més o menys va poder viure de l'ofici, parteix de la premissa contrària: la desgràcia és llei de vida, simplement existeix i és “literalment inevitable”, així que “quan apareix, per la raó que sigui, l'excepció, la *chance*, la seva presència ens inunda de llum inusitada i meravellosa, és una cosa que té la frescor de la sorpresa: és una propina.”⁸

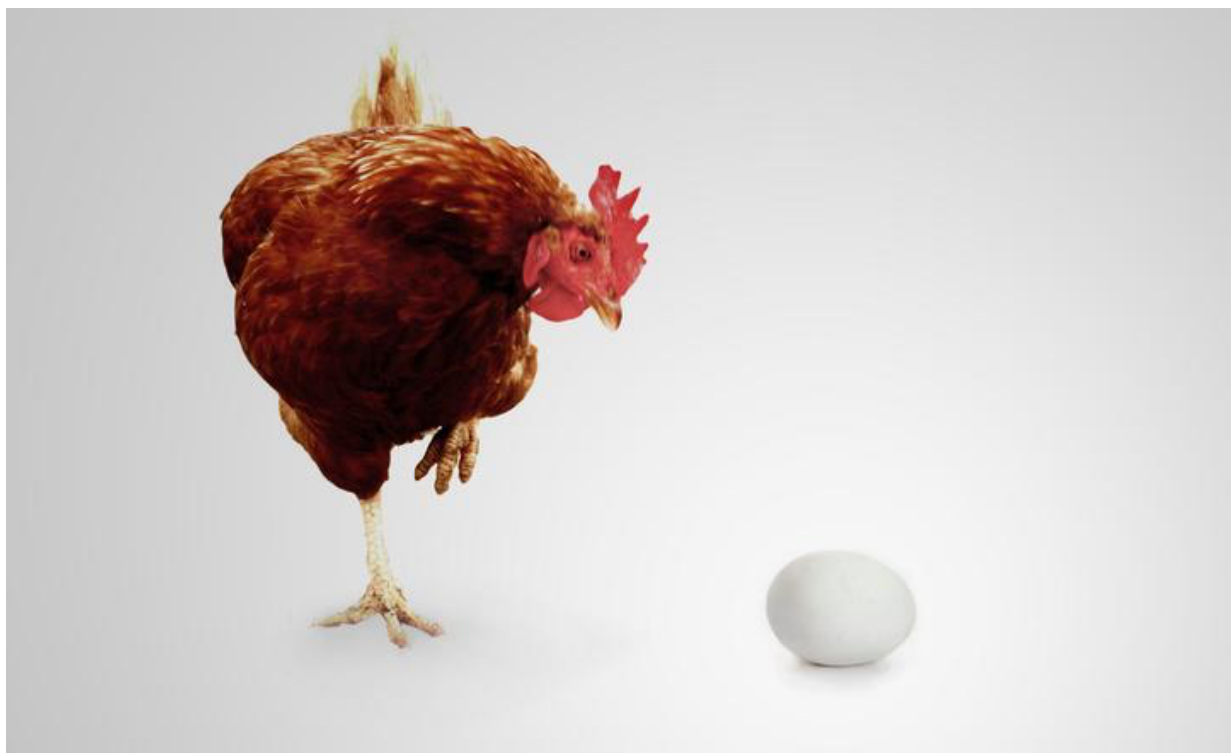
⁵ “Zadig o el destí” es basa en un conte persa titulat “Els tres prínceps de Serendip”, que és d'on prové la meravellosa paraula “serendipitat”, o sigui, un descobriment casual o imprevist enmig d'una recerca orientada a altres objectius (i àdhuc, amb pressupòsits teòrics diferents).

⁶ La derivada tèxtil de Zadig i Voltaire n'és també un petit exemple

⁷ Tots tres relats es troben al volum *Contes filosòfics*, dins la col·lecció Bernat Metge Universal de l'Ed. La Casa dels Clàssics

⁸ “Teoria de la propina”, a *Humor, candor* (O.C., núm. 24. Ed. Destino)

- V. Som arribats al cap del carrer, punyeteros: què podem dir-ne, de la més reputada disputa que s'ha fet i desfet pels segles dels segles?. S'ha resolt? S'ha oblidat? Ens havíem quedat en la genialitat del carlí d'en Fàbrega i el seu ou d'or, però des de llavors si n'han passat de coses!⁹

Doncs bé, estem en condicions d'afirmar que hi ha notícies fresques: En primer lloc, un equip d'investigadors multidisciplinar de la University of Warwick (Top-10 de les universitats britàniques i Top-100 del rànquing mundial) va descobrir l'any 2010 que als ovaris de la gallina hi ha una proteïna dita OC-17 sense la qual no es pot formar la closca de l'ou. Això els permeté afirmar que probablement la primera gallina no hauria nascut d'un ou (de gallina, tal com el coneixem), sinó que derivaria d'un embrió nascut d'un ou diferent als actuals, d'una altra espècie. Sí, ara no arrufeu el nas: "la gallina" seria la resposta vàlida, però a la pregunta reformulada "Què va ser abans, l'ou de gallina o la gallina?"

Més recentment, la Paleontologia ha irromput en el debat amb l'aclaridor descobriment que els amniotes (antecessors dels vertebrats terrestres) tenien una estratègia de reproducció dita "Retenció Embrionària Estesa" (EER), que vol dir que els embrions es desenvolupaven tant de forma vivípara com ovípara dins del ventre matern, però els ous eren de closca tova (com els de les tortugues actuals). En un primer estadi, els animals eren vivípars, però produïen fines membranes per desenvolupar millor l'embrió així embolcallat. L'adaptació a l'entorn va permetre'ls pondre ous de closca dura o calcària, més protegits contra el que es coneix com estrès

⁹ Sense anar més lluny, des del 1917 dels tsars de totes les Rússies no se n'ha cantat mai més ni gall ni gallina

ambiental. Seria a partir d'aquests ous que haurien nascut les aus. Vist així doncs, primer va ser l'ou.

Com que em fa l'efecte que no ens en sortirem pas, s'imposa tornar als clàssics: Aristòtil, després de ser el primer a formular el dilema, va acabar conclouent, el punyetero, que tant l'ou com la gallina han existit des de sempre. I amb pragmatisme irònic, Pla reblava, a *Per passar l'estona*: "L'ou i la gallina haurien de ser simultanis".

Si preferiu fugir d'aquest cercle viciós i entretenir-vos amb d'altres passatemps, us suggereixo, per exemple, aquest del mateix Voltaire: ¿"És millor ser un savi angoixat o un imbècil feliç? O bé: "¿Quan va començar el segle XXI: l'any 2000 o el 2001?, amb el corol·lari ¿Algú creu sincerament que hi ha nens de 0 anys? Per no parlar de les clàssiques preguntes existencials: "Qui som? D'on venim? On anem?", i més transcendent encara, "Qui és el dietista d'en Jan Laporta?".

Paul GAUGUIN: "D'où venons-nous? Que sommes-nous? Où allons-nous?" (1898)